

di što kvalitetnije i istinitije djelo, ipak ima propusta. Naime, mnogo naših novih spoznaja nalazi se u člancima i manjim povijesnim radovima, a noviju građu smo počeli objavljivati tek u najnovije doba. Dugogodišnji nedostatak i zapostavljenost povijesnih istraživanja u Hrvatskoj odražava se na hrvatskoj historiografiji, gdje je mnogo toga prešućeno, preslabo akcentuirano ili čak pogrešno interpretirano, a poneke nevažne stvari su prenaplašene ako se tiču narodnosti i politike. Povijesna kritika nam je slaba. Prema tome bilo bi nužno da takve značajne edicije koje imaju namjenu da budu svjetska sinteza za Hrvatsku recenziraju domaći stručnjaci. I to prije, a ne poslije izdavanja knjige. Mogli smo autoru pomoći i učiniti ovo izdanje boljim. Posebno zamjeram autoru što je zapostavljena gospodarska povijest te tako u izboru literature dr. Steindorff nije naveo niti jedan rad Igora Karamana, iako je on pisao mnogo i dobro. Steindorff je najbolji u prikazu povijesti srednjeg vijeka i događaja od 1971. na dalje jer se tim razdobljima posebno bavio. U ostalim dijelovima ima određenih netočnosti jer naša povijest ni u kojem slučaju nije jednostavna, a naši odnosi na unutarnjem i vanjskom planu su vrlo komplicirani. No s obzirom na to da je kao stranac uspio napisati sažetu i dobru povijest Hrvatske u kojoj je 95% prikazao na pošten i pravi način, moramo mu svakako čestitati. Jednostavnim riječima mnogo toga prikazao je u ovoj knjizi tako dobro kako to do sada nije učinjeno nigdje drugdje pa ni u našim knjigama i udžbenicima. U svakom slučaju to je relevantno djelo za hrvatsku historiografiju, vrijedno pažnje i poštovanja. Mislim da prikaz treba završiti jednom rečenicom autora da je važno da je započela kritička javna diskusija i da se otklanja šablonsko pisanje o junacima, mučenicima i izdajnicima, što je imalo tragičnog utjecaja na nacionalne tenzije u posljednjem sukobu u Hrvatskoj. U svakom slučaju dr. Ludwig Steindorff, rođen 1952. u Hamburgu, koji je studirao povijest, slavistiku i germanistiku u Heidelbergu i Zagrebu, i koji je radio u Münsteru, a kao gost i u Zagrebu 1993., danas je profesor za istočnoeuropsku povijest na sveučilištu Christian-Albrechta u Kielu. On je ovom knjigom zadužio Hrvatsku. To je prva povijest Hrvatske koju je pisao jedan Nijemac na njemačkom jeziku i koja daje mnoge odgovore na brojna pitanja koja postavljaju govornici njemačkog jezika o hrvatskoj prošlosti. Iz ove knjige može se mnogo toga vidjeti i naučiti, spoznati i razumjeti. Njezino objavljivanje ima puno opravdanje i mislim da može pridonijeti boljem razumijevanju događaja na našem prostoru u Europi.

Mira Kolar-Dimitrijević

Maria TODOROVA, *Die Erfindung des Balkans - Europas bequemes Vorurteil (Izum Balkana - Europska udobna predrasuda)*, Primus, Darmstadt 1999., 342 str. (njemački prijevod engleskog originala *Imagining the Balkans*, New York/Oxford 1997., 250 str.)

Mnogo se raspravljalo i može se još raspravljati o tome gdje Balkan zapravo počinje a gdje završava. O tome je Balkanu, s kojim je hrvatska povijest mnogostruko povezana, rođena Bugarkinja Maria Todorova 1997. godine na engle-

skom jeziku objavila svoje sveobuhvatno djelo *Imagining the Balkans*, koje je uskoro pod naslovom *Die Erfindung des Balkans - Europas bequemes Vorurteil* izašlo i na njemačkome. Todorova danas predaje povijest na sveučilištu Floride u američkom Gainesvilleu. Glavna misao, koju autorica svojim djelom slijedi, je reakcija na mnogobrojne negativne klišeje o Balkanu koji su do danas nastali na Zapadu i koji se još uvijek uzimaju u obzir.

Pod dojmom da je veleregija, poznata kao «Balkan» postala «smetlištem za negativne karakteristike» Maria Todorova postavlja pitanje o uzroku takvog razvoja. Autorica konačno definira taj uzrok kao „povijest (1) ... netočnosti, koja proizlazi iz nepotpunih, preko tradicije predanih saznanja; (2) kasnije prožimanje ovog zemljopisnog pojma s političkim, socijalnim, kulturnim i ideološkim predodžbama, kao i početak omalovažavajuće uporabe riječi 'Balkana' u vrijeme pred Prvi svjetski rat; i (3) potpuno otuđenje naziva od objekta i kao nastavak toga suprotnu i obratno djelujuću upotrebu ... naziva za navedenu regiju, osobito nakon 1989“. Nadalje, Todorova želi prikazati aktualnu diskusiju o Balkanu sa stajališta znanstvene discipline «imagologije», koja se bavi percepcijom «drukčijega», pa stavlja svoj koncept «balkanizma» u vezu s konceptom «orijentalizma» Edwarda Saïda, koji se također podrazumjeva u kontekstu interesa za drukčijim.

Nakon osnovnog i teoretskog svrstavanja koncepta takozvanoga «balkanizma» autorica opisuje u sljedećih šest poglavlja povijest razvoja ovog fenomena. Izlaganja počinju s razmatranjem povijesti pojma «Balkan», koji se prvo koristio kao naziv gorja u današnjoj Bugarskoj. Malo po malo udomačila se primjena te riječi za područje cijelog poluotoka. U XX. stoljeću nastao je konačno općenit metaforički izraz «balkanizacija», koji se rabio isto i za područja izvan jugoistočne Europe, sa značenjem «bespravne» (teritorijalne) «rascjepkanosti, povezano s političkom nestabilnošću». U sljedećem poglavlju Todorova proučava identitet raznorodnih naroda jugoistočne Europe, njihove predodžbe o njihovim susjednim narodima kao i važnost koja svemu što je balkansko u ovom kontekstu pripada. U nastavku se autorica posvećuje, već u XVI. i XVII., a pojačanom u kasnom XVIII. stoljeću, nadolazećem susretu zapadnoeuropskih, ali i ruskih elita sa zemljama Balkana pod osmanlijskom vlašću. U daljem koraku opisuje postanak onih često negativnih kliširanih asocijacija o Balkanu, povezanih s pojmovima kao okrutnost, korupcija i zaostalost, koje su od početka XX. stoljeća bile u svijesti šire zapadne javnosti. Težište sljedećeg poglavlja je u promatranju arhaične balkanske sile i kako je shvaća međunarodna publika. Osobito u ovom dijelu knjige nalaze se mnogobrojni pokazatelji ratnih događaja pri raspadu Jugoslavije. Konačno Todorova razjašnjava još od 80-ih godina vođenu diskusiju o terminu Srednje Europe. U ovom se kontekstu prije svega misli na stremljenja, koja su se u tijeku ovih razgovora pojačano pojavila i koja definiraju Srednju Europu u svjesnom razgraničenju od jednog čudno shvaćenog «Istoka» ili baš Balkana. Ponekad se u ovom poglavlju nalazi i pokušaj autorice da «korijene europske kulture» smjesti u zajedničku židovsko-kršćansko-muslimansku tradiciju. Na kraju svojih istraživanja daje Maria Todorova definiciju Balkana, u čijem je središtu odnos prema povijesnom naslijeđu Osmanlijskog carstva. Navedeno poglavlje sadrži mnoge pojedinosti i hipoteze o važnosti vjere i jezika u procesu stvaranja naroda jugoistočne Europe kao na primjer mišljenje da se „može objasniti nepremostivi jaz između katoličkih Hrvata i pravoslav-

nih Srba ... bolje s činjenicom, da su se obadvije grupe razvijale u dugom razdoblju unutar različitih tradicija, nego zbog nepomirljivih vjerskih razlika“.

Treba svakako spomenuti golem broj pojedinosti, koje je Maria Todorova okupila u svojoj knjizi. Naime, riječ je o značajnoj količini općih izreka, opisa, slika, hipoteza i vrednovanja o Balkanu koja su nam ostala u naslijeđe od političara, diplomata, vojnika, intelektualaca, znanstvenika ili novinara. Sve se ovo odnosi općenito na pojam «Balkan», ali isto tako i na kategorične suprotnosti, npr. one između zapadne i istočne civilizacije, katoličkog i pravoslavnog kršćanstva, te kršćanstva i islama ili između Europe i Azije. Zbog toga je djelo Marie Todorove zanimljiva znanstvena rasprava za shvaćanje Balkana, koja može poslužiti kao vrijedan izvor podataka o ovoj temi.

Marc Stefan Peters

Jozo MAREVIĆ, *Latinsko-hrvatski enciklopedijski rječnik*, dva sveska, Naklada Marka i Matica hrvatska, Zagreb 2000., 3650 str.

Krajem svibnja 2000. objelodanjen je Latinsko-hrvatski enciklopedijski rječnik autora dr. sc. Joze Marevića. Kao suautorice u njegovoj izradi sudjelovale su prof. Margarita Gašparović i Katarina Filković. Izlaskom iz tiska ovaj je rječnik ispunio višestoljetno iščekivanje naše znanstvene javnosti jer starija izdanja i njihovi reprinti nisu više mogli u potpunosti zadovoljiti izbirljivije i zahtjevnije istraživače. Za razliku od dosadašnjih izdanja latinsko-hrvatskih rječnika koja su bila uglavnom strane preradbe Marevićevo djelo je u zamisli originalno uz značajki odabranu i konzultiranu literaturu.

Marevićev Latinsko-hrvatski enciklopedijski rječnik svojom kompozicijom ispunjava sve enciklopedijske zahtjeve opravdavajući svojim sadržajem epitet *Lexicon totius Latinitatis* (od klasičnog, postklasičnog i medijevalnog pa do onoga najnovijega). Radeći na izradi ovog rječnika autor je tijekom godina skupio golemu građu iz više od 300 pisaca počevši od onih najstarijih rimskih pisaca do latinista našega stoljeća. Ekscerptirao je na stotine dokumenata, anonimnih djela, statuta, zbirki kodeksa, povelja i privilegija, spisa notarskih kancelarija i slično. U Marevićevu rječniku zastupljen je također cjelokupni hrvatski latinitet od raznih darovnica do zapisnika Hrvatskog sabora, od gradskih zakonika do životopisa.

Poznavajući naše kulturne prilike i današnje potrebe ovaj će rječnik zadovoljiti uže stručnjake, klasične filologe, a bit će od koristi i drugim znanstvenicima raznih profila pa i široj javnosti.

Za njim će jednako posegnuti klasični filolozi kao i prirodosnanstvenici i znanstvenici istraživači humanističkih i društvenih znanosti jer obuhvaća sva područja ljudskog iskustva i znanja uključujući i ona najnovija iz područja bigetike, aeronautike i komunikologije.

Prilazeći izradi koncepta rječnika autor je pošao od postavke da se sve u suvremenom životu može i mora moći izraziti latinskim jezikom. Time taj jezik